

2016. január

imborá

kíváncsi diákok lapja

Barangoló
A fák legendái

18. oldal

Irodalmi pályázat

Január 20-ig várjuk a háromfordulós irodalmi pályázat második, decemberben közölt felhívására érkező írásaitokat. Közmondások játékos továbbgondolására hívunk benneteket.

*Sok közmondást, szólást tanultunk gyermekkorunktól,
de mit is jelentenek valójában?*

*Csinálnak a fecskék tavaszt, bármennyien is legyenek?
Vagy inkább csak jelzik a meleg idő közeledtét, és semmi közük
ahhoz a tanításhoz, hogy egyetlen ember nem elég egy jó kezdeményezéshez?*

Írj csattanós történetet, amely egy közismert közmondás
elsődleges jelentésére vonatkozik!

Válassz a következő közmondások közül:

Járt utat járatlanért el ne hagyj!

**Hazug embert hamarabb utoléri,
mint a sánta kutyát.**

A Cimborai irodalmi pályázatának fődíja
részvétel a 2016-os Kreatúra táborban
(az eddigi táborokból ízelítőt találtok
a Kreatúra Facebook-oldalán).

Beküldési határidő: 2016. január 20.

E-mail-cím: jakab.hanga@gmail.com.

Írásra fel, várjuk alkotásaitokat!

Cimborai

CIMBORA – 2016. január, XXVII. évfolyam
Szórakoztató irodalmi, kulturális folyóirat
10–15 éves diákoknak
ISSN 1222-1910

A Cimborai árát a Cimborai Alapítvány bankszámlájára várjuk:
Cant IBAN: RO14BRDE150SV01455331500,
BRD. Sf. Gheorghe, Fundația Cimborai,
Cod fiscal: 8259184

Főszerkesztő: Farkas Kinga
Munkatársak: Bogdán László, Csillag István, Forrai Tibor,
Keszeg Ágnes, Keszeg Vilmos, Kónya Éva, Köllő Zsolt,
Vetrő Bodoni Barnabás

A borítón Kónya Eszter illusztrációja.
Borítóterv, könyvtipográfia és nyomdai előkészítés: Csillag István
Kiadja a sepsiszentgyörgyi Cimborai Alapítvány.
Készült a sepsiszentgyörgyi T3 Kiadó nyomdájában.

Szerkesztőség: Cimborai szerkesztőség, Szabadság tér 7 szám,
520055, Sepsiszentgyörgy, Kovászna megye, Románia
E-mail: cimboramail@gmail.com
Web: www.cimborai.net

TÁMOGATÓINK

Kovászna Megyei
Tanácsa

Kovászna Megyei
Művelődési Központ

Sepsiszentgyörgy
Város Tanácsa

RMDSZ COMMUNITAS
ALAPÍTVÁNY
TÁMOGATÓ AZ RMDSZ ÉS
A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

Tartalom

Cimbirodalom

„Jelen lenni. Tudni, hogy múlt vagyok.”

Közelképben: JÓNÁS TAMÁS költő, író 4. oldal

Madarakból lettünk

LAKATOS MENYHÉRT és ORSÓS JAKAB prózája .. 7. oldal

JULES RENARD

Vöröske (4.) - A lucerna

(Szócs Imre fordítása) 11. oldal

Történetek a palackból

KESZEG VILMOS rovata

Széphistória a női hűségéről

és igazságkeresésről 13. oldal

EDŐságok

GERGELY EDŐ rovata

Félelmeink, ti drágák 15. oldal

Szín-tér

VETRÓ BODONI BARNABÁS rovata

Kenyérvilág

A szín-téren VÁNCSA DOMOKOS

vizuális művész műhelye 16. oldal

Barangoló

KÓNYA ÉVA rovata

Különleges fák 18. oldal

A fák legendái 19. oldal

Legendafejtő

GÁL ANDREA rovata

Gólyások, medvések és társaik 23. oldal

Hegyen-völgyön kul-túra

KÖLLŐ ZSOLT rovata

Kárpát-kvíz 25. oldal

G-kulcs

MÜLLER HENRIETTA rovata

Menjünk mindenhová

Egy csodálatos ember, N. K. K. emlékére 26. oldal

Pad alatt

Cimbi naplója 27. oldal

Kis régészek nagy szerencséje 28. oldal

Keresztretjévény

FORRAI TIBOR rovata 30. oldal

Cimbi képtára

KÓNYA ÉVA rovata 31. oldal

„Jelen lenni. Tudni, hogy múlt vagyok.”

KÖZELKÉPBEN: JÓNÁS TAMÁS KÖLTŐ, ÍRÓ

Többen nevezték József Attila szellemi örökösének. Valóban felidéződik a nagy költőelőd abban, ahogyan verseiben össze(f)érnek, megmérkőznek egymással az ellentétek – nem feltétlenül összebékülve. Soraiiban lázadás és a hozzá társuló vad életvágy váltakozik vagy társul a beletörődéssel, a szemlélődéssel, a gondolatok pörgését vagy hullámvásását hordozó meditációval, illetve – többek közt – a nyers kimondás éhsége a szépségkereséssel. Írásait végigkíséri az önmeghatározás igénye, időben (gyermek- és kamaszkortól a felnőttkorig), illetve származása folytán, de több művészeti területen alkotó emberként is.

Mindehhez nagyfokú mesterségbeli tudás is járul, megmutatkozik többek között a rímelés, a ritmus, a forma terén, de a legsúlyosabb verstartalmakat belengő zeneiségben is.

„Tamás vagyok. Jónás vagyok. Cigány vagyok... Provokatív vagyok, kerek arcú, szenvedélyes vagyok, fekete hajú vagyok, idegösszeomlásra, önzésre, elkeseredésre hajlamos vagyok. Őszinte vagyok, bántóan, mint a vakítóan ragyogó nap...” – írja Ő című, 2002-ben megjelent verskötetének elején.

Jónás Tamás költő, próza- és drámaíró 1973-ban született Ózdon, roma családban. Négyéves koráig Csernelven élt, majd intézetbe került testvéreivel együtt. Hatévesen térhetett vissza szüleihez, majd Szombathelyre költöztek. Tizenhat éves kora óta jelennek meg versei. Hét verskötet (legutóbbi: *Lassuló zuhanás*, 2013) és négy prózakötet (legutóbbi: *Apuapuapu*, 2013) szerzője. Szerkesztett meséskönyvet, cigány irodalmi antológiákat, készített tévé- és dokumentumfilmeket. A dokk.hu irodalmi portál alapító szerkesztője, az Amaro Drom és a Rádió C munkatársa is volt. Huszonkét évesen adta ki *Cigányidők* címmel írt önéletrajzi regényét, amely kora gyermekkorra történéseit dolgozza fel. Felsőfokú tanulmányait a győri Széchenyi István Műszaki Főiskolán, az ELTE magyar-szankszrit szakán és a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán végezte, diplomát nem szerzett. Programozóként is dolgozik. 2002-ben az Esterházy Péter által neki ítelt rangos Herder-ösztöndíjjal egy évet Bécsben töltött. 2006-ban Artisjus-díjas, 2009-ben az egyik legnagyobb irodalmi elismerés, az Aegon-díj kiüntetettje.

Romagyar

Rossz a magyar, fél és gyáva.
Nem épít az igazára.
Angyalnak reméli magát,
s nincsen szárnya.

Városokba tömörülnek,
jókedvük van, nem örülnek.
Gyűlölettel, ha szeretnek,
az az ünnep.

Cigány vagyok, mende-monda.
Fajtámnak sincs reám gondja.
Fehér ing a lelkem. Isten
kigombolja.

Ásta más

Dühös vagyok, ég az ég! Elég, elég, elég, elég!
Ez a város Ninive! Még csak nem is kicsibe!
Hamis, csonka lelkeket, véres zászlót lengetek!
Bordáimat széttöröm, arcom vájja tíz köröm!
Engedjetelek közelebb, mindegyiktek tönkre megy!
Hadd kiáltsak szájba csendet! Engem is egy ördög renget!
Rengeteget rettegek! Elme, elme, elme megyek.
Addig forrong vérem, üstben. Talpig vérben, nyakig üstben.
Szelíd vagyok, mint a vas. Ne olvass, csak simogass!

Henning János felvétele

Jónás Tamás Sepsiszentgyörgyön a Teinben

- Minden írásodból, legyen az vers vagy próza, azt lehet kiolvasni, hogy kényszert érzel az írásra. Hogyan születnek az alkotások?

- Az írások, főleg a versek véletlenszerűen születnek, írás-közeli állapotba hozom magam, és ez sokáig, akár évekig tart. Most pihenésben vagyok, talán ez az ihlet, amikor szinte mindegy, hogy mikor írsz le valamit, de a köztes időkben leírod. A prózánál más a helyzet, mert

ott nem szövegekkel meg nem is történetekkel dolgozom, nem arra készítem fel magam, hogy legyen egy történet, aminek eleje van és vége, hanem beleérezem magam abba a milióbe, amit meg akarok írni. Ez egyfajta belső időutazás, hogy abból a pozícióból szemléljem, mint aki megélte azt a történetet. Ez régebben egy gyerek pozíciója volt, mostanában meg annak a negyvenegy éves férfinak a szemszöge, aki megérti még azt a kisgyereket is, akinek azok a nagyon karakteres, mély, egész életét meghatározó történetei voltak, és azzal a gyerekekkel vagyok együtt. Vagy szóhoz engedem őt jutni,

vagy nem. Már vagyunk olyan jó viszonyban, hogy tudok vele beszélgetni.

- Mennyire lehet azt mondani rólad, hogy cigány költő vagy?

- Nem lehet ezt mondani. A költészet nyelvi kérdés. Nem cigányul írok, pont. A költészet szempontjából az, hogy cigány vagyok, csak egy mellékes jelző.

(Székelyhon portál, 2014. május 26., Bús Ildikó interjúja)

Gyökérkezelés

Az idő vad ló. Anyám leugrott róla.
Mondta sokszor: nem örömeben szállt lóra.
Panaszkodott. A kicsi dolgokra mindig.
Verseimben már anyám hívatlan vendég.

Szerelem nincsen. Én így tudok szeretni.
Az ördög istent gyerekarcomra festi.
Félek. Mert engem, ha játszom is, féltenek.
Múlnak a telek. Lassan én is eltelek.

Tavasza az apám. Öltönyben jár, de sáros.
Két hideg szeme két kiürített város.
Kezet fog velem. Gratulál, hogy élek.
Az apám vad ló. Rám gondol, de téved.

Szerkesztés közben

Ülsz a verseid felett. Vonagló tév-természetek.
Beteg a világ. Vagy te beteg.
A tévedések biztosak. Ki ráhibázik, s túl sokat,
tudatlan marad. Vagy tudat.
Elnyárlik benned minden év. Az érvágásra nincsen érv.
Mindenért fizetsz. Meg. Minden ért.
Össze, ha állna, egy tudás, lenne meglepő folytatás.
Csak az. Az lenne. Semmi más.
Betűk a padlón, a könyv nyitott. Örömökre kacsingatok.
Öreg örömök, mind vakok. Sötét van. Fel-felvillanok.

- A szüleidről sokat és megrázóan írsz. Már mindkettőjüket elveszítetted. Az Apuapuapu című személyes, intim, lírai prózában szinte nem létező nyelven beszélsz a fájdalomról. Gyerekként inkább a könyvtárba mentél, hogy ne kelljen otthon fagyoskodnod. A szövegek segítenek elviselni a traumákat?

- Nem lehet a szüleimmel való viszonyomról beszélni. Éppen ez a lehetetlenség kényszerít rá, hogy folyamatosan megpróbáljam. Csupán az egyre változó emlékeimre támaszkodva tudok múltat, családot teremteni. Rosszá vagy széppé kell hazudnom azt, ami már nem létezik, csupán a következményeit nyögöm. Talán ez gyászunk, nem tudom. Dzsungelharcnak érzem inkább. Ma már csak az a nyers tudás van bennem, hogy a nem tipikus családom nem tipikus története tipikus szeretettörténet. Amolyan nem igazán különös tragédia. A szereplők sorra elpusztulnak, ám a történetünk menthetetlenül megmarad.

- József Attila költészete és személye nagyon fontos számodra. Mit jelent neked ő?

- A sorsközösség tagadhatatlan. Lehetne tagadni, takargatni - de minek? Én inkább azt vállaltam, hogy folytatom, felülírom, kihasználom, amit ő már elért. Mindannyian, akik írásra adtuk a fejünket, ugyanazokkal a témákkal küzdünk: szerelem, halál, boldogság, gyerekkor, család. Megszámálhatóan végesek a témák. József Attilától sokat tanultam, olyasmiket egyébként, amiket Buddhától, tanáraitól, magamtól is. De József Attila megmutatta nekem, hogyan lehet vagy kell egy olyan közösséghez szólni, amelyik érzékeny a nyelvre, a finomságokra. És kissé felszínes, ez is igaz. Cirkusz ez, nemes cirkusz. Olyan, mintha magadról beszélnél, miközben róluk beszélsz - nekik, noha az olvasó tulajdonképpen hálátlan: csak a saját ügyei érdeklik, új események, hangok, élmények csak nagyon ritkán. Kevés a jó író, de még kevesebb a jó olvasó.

(Nők Lapja Café, 2014. április 8., Karafiáth Orsolya interjúja)

Őszi sóhaj

nagyanyu kertjében az egres
még egy olyan bokor már nem lesz
még egy olyan tél mint akkor
sinkóztunk az árokparton
még egy olyan kutya mint péntek
hová lettek a gimnazista évek
kínzó kék szem fehér bőr sem
még együtt égtem minden ősszel
hónapokat vártam egy levélre
már nem leszek soha többet én se
és itt van szédít barnasága
lélegzünk-e még szájból szájba
abba a barna ferde kútba
belenézhetek-e még újra
lófrálhatok-e még utána
bolond szeretők játszódvarába
felsír-e még újra egy száj

- Költőnek születni, avagy tanulni kell?

- Tanulni kell. Az a tehetség, ami a költészethez „kell”, inkább csak „nem árt”. Olyan, mint az összejtek. Még bármi lehet belőlük. Azt hiszem, költőnek lenni is olyasfajta dolog, mint szerelembe esni: döntés kell hogy megelőzze. És a döntés melletti kitarás is fontos. És ez talán még nem a hűség. A hűségben érzek valami szenvedélyt. A kitarásban okosságot.

- Képes vagy-e mindig, minden körülmények között és mindenki iránt szeretetre lelni önmagadban? (...)

kit már a hasban is imádtál
és összefutnak-e még az évek
a szívben mazsolás remények

Az élet útjának felén

a célok almáit leráztam a fáról
kimagoztam őket fel is szeleteltem
kivágtam a fákat is már csak én
pompázom korgó suta kertben
a mákokat szétszórtam fekete tudás
üres kertben nincsen bál se árulás
felnéztem az égre ingben volt kék ingben
kezet fogott velem rongyos idegennel
játszott rajtam kíváncsian
mint négy éves okos fiam
életében először gombokkal a liftben

- Nem vagyok képes mindenkit és mindent szeretni. Sajnos még elfogadni sem. De nem tudom, hogy ez valódi feladat-e az embernek, vagy csak kapja, mint fegyverező eszközt vagy utasítást. Nem gondolkodom ezen, mert az érzelmi viszonyaim egyértelműek. Nagyon ritkán mondom és érzem azt, hogy valamivel zavaros az érzelmi viszonyom. Erős, pontatlan-pontos megérzéseim vannak. Hagyom érvényesülni őket, utólag úgyis civilizálttá gondolkodom ezeket. (...)

(Librarius portál, 2013. március 23., Böszörményi Gyula interjúja)

Sóhajtozó

Lángzik az álom, a hónapok áznak.
Nagy lovakat terel, ás az idő.
Szörnyliliom lép. Barna kabátnak
látszik az ég. És lát az eső.
Kis papucsokban a csend elidőzik.
Horpad a kedvük a zárt ajtóknak.
Borzad a nyár, még elszalad őszi.
Autót zaklat a szél, de hajót hagy.
Merre csücsülsz, szeretóm, hol a kedved?
Mért nem üzensz, fogy a vétkem.
Számban a csók, pillangó repked.
Sétát kérnek a mennyek, vérem.

Popdal

felhők vonulnak a szakállban
a nyelvem a számban a szárnyam
hátam fénylő bőrsivatagában
tél van de ha hozzám érsz nyár van

kapuk nyílnak kitör a béke
betakarsz vagy kit akarsz végre
suttogd a számba hogy a mellkas
madarának dalába belehallhass

belehallgatsz titkos szemeimbe
vágym bő inge tengerre terítve
lakkos körmös fehérló tenyeredbe
tapadás holnap szakadás a lecke

„Hosszasan, lassan írni arról, mi a jó. Tömören és gyorsan arról, mi a szép. Elbeszélgetni azokkal, akik a közelemben vannak, parttalanul, de mély tartalommal. Felfedezni az embert, először csak a figyelemmel, aztán az átadással: megélni az ő igazságait, és megmutatni neki a magaméit. Bizalommal kezdeni, s megtartani a bizalmat. Dolgozni a közelségért, kínálni alkalmakat és tereket magamból. Kivárni, amíg igazít magán a másik, abban a ritmusban, ahogy neki kényelmes, és nem sürgetni semmilyen változást. Elfelejtetni, amit el kell. Tudni, hogy mit kell elfelejtetni. Meghallani minden kopogtatást. Nem késni a válaszokkal, megérteni a kérdésekben lévő állításokat. Ismerni magam, a határait, és nem figyelmeztetni senkit a hatáira. Erőm szerint vállalkozni új dolgokra. A régi dolgokat becsülettel, kitaró figyelemmel és azonos minőségű odaadással fenntartani.

A gyerekek közelében maradni.

Egyre pontosabban fogalmazni meg, s nem szabadon repülni hagyni a gondolatokat. Megörökíteni valamit abból, amit a szívem mélyén fontosnak érzek. Megmaradni a megérezéseknél. Bátornak lenni, hogy irracionálisnak tűnő dolgok is engedtesse meg történni. Annak lenni, aminek látszódom, és annak látszódnom, ami vagyok. Jelen lenni. Tudni, hogy múlt vagyok. Felesleges reményekkel nem terhelni sem mást, sem magam. Néha megtévelyedni, s mindig visszatalálni. Kimondani, amit nehéz, és elhallgatni, amit könnyű lenne kimondani. Igényesnek lenni. Igénytelennek lenni. Elkezdni, és befejezni.”

(A *Lassuló zuhanás* című 2013-as verskötetnek a szerző által írt, költői hitvallásként is olvasható fűlszövege)

Kis szerelmes vers

kinyitom a szememet hogy ne lássalak
sötétebb a humusznál is a sárga nap
világító sötétségem lobogva véd
bőrre tetovált új álmom az égre ég
gondolatok lépkednek a kocsik között
saját magam árnyékával megütközök
győz az árnyék nem sírat el halad tovább
el kell kezdenem szeretnem az ostobát
nem vacogok kacagok a szabályokon
elalszom a boldogságom megálmodom
hamarosan felébredek szemem dagadt
kinyitom az egyiket hogy ne lássalak

Végtelen befejezés

Mint kávé csésze alján sűrű zacc,
hiába kergetlek el: megmaradsz.
Vagy túl hangos rockkoncertek után
a fülszengés – némán tátog a száj.
Levágott láb után a fantomfájdalom,
mindig ott sétálsz a másik oldalon.
Illatodtól, lomha hónapok, ha múlnak,
a lusta izmok, vágyak megvadulnak.
Egy hajszálad a kényes porcicák között.
Te ott leszel, bárhová költözök.

Zsoldos Z. Csaba összeállítása

Madarakból lettünk

Azzá, amik vagyunk – cigányok. Mindönknek szárnya volt, már az akkoriaknak, és nem bűtival meg csőrelással kerestük meg a betevő falatot, csak szálltunk, mint a többi madár, s azt ettük, amit a többi. Ősszel, amikor már shudripe hi odjári – vagyishogy odakinn hideg kezd lenni, akkor mink is szépen szárnyra kaptunk a többi madarakkal és repültünk messze Afrikának. Itt meguntuk, szálltunk oda, ott meguntuk, odább szálltunk, szóval így.

No, az se volt azért aranyélet, mert a kalickás madárnak annyival jobb is, hogy a bolond gádzsó, aki tartsa, becézge-ti – csiriklőli, verebóri –, beszórja neki a szemet minden nap. De a szabad madár bizony maga teremti ki a magáét, ha a föld alól is. De hát szabad.

Elég az hozzá, mikor már sok-sok napja repültünk nagy száraz vidék felett, étlen-szomjan, no egyik este, vagy jobban mondva, szürkületkor, mert akkor még látni lehet, látjuk ám, hogy kövér mezők maradnak el alattunk. Hát a vajda, mármint a madárvajda leszálljt int a szárnyával, le is szálltunk, és elkezdjük csipegetni föl a szép búzaszemeket.

Addig-addig, hogy nagyon tele találtuk enni magunkat a soknapos bokhalipe után, úgyhogy nem is bírtunk aznap este már továbbrepülni. Ott is maradtunk másik nap reggelig, és akkor megint csak ettünk, mivelhogy megint csak éhesek voltunk. Aztán megint nem bírtunk szárnyra kapni, és jött a dél és jött az este, és minket még mindig ott talált.

És közben egyre híztunk, zsírosodtunk. Most már, ha nagyon akartunk volna, se bírtunk volna felrepülni. És aztán meg is szoktuk ezt a nagy jó módunkat, hogy nem kell szállni se ide, se oda, helyibe talál az ember, vagyis hát a madár mindent. Lassan már nemhogy szállni nem tudtunk, de még ugorni se, csak lépni lassan, komótosan.

Aztán eljött az ősz, s a kövér mező fonnyadozni kezdett, nem termett többet, ami meg a földön volt szem, azt meg a patkányok meg a pockok is segítettek fölszedni. Mit volt mit tenni, mi magunk is hozzáláttunk a betakarításhoz, ahogy a mezei állatoktól láttuk. Gödröket kapartunk, kibéleltük, behordtuk amink még volt, aztán befedtük. Utoljára gallyakból meg szalmából elkezdtünk magunknak putrikat rakni, hogy legyen, mibe kiteleljünk.

Munka közben apródonként megvastagodott a lábunk, elfásult a szárnyunk, és kar lett belőle. Vége lett a szép világnak, repülésnek egyik világból másik világra.

De hát mink oláhcigányok – így végezte a puro rom – madarak vagyunk még most is. Ha völgybe vertünk sátrat, fel a hegyre kívánczunk, s ha fönny állunk leghegyin a hegynek, le a völgybe szállnánk. Csak ám nekünk lábon kell jutni odáig.

Azért nem is élünk mink tunyán, kuporgatósan, mert mink egy szép napon madárnak visszaváltozunk.

(Forrás: Bartos Tibor [gyűjtése] – *Sosem volt cigányország*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1958)

Lakatos Menyhért

(1926, Vésztő – 2007, Budapest)

Cigány családban született. Szegénységben éltek, édesapja lókupec, édesanyja tollkereskedő volt. Mint egyik visszaemlékezésében mondja: általános iskolába nem szeretett járni, inkább a barátaival csavargott. Ámde történt vele egy baleset: a helyi

vadásztársaság elnöke – aki egyben az iskolaigazgató is volt – meglötte. Ennek a szerencsétlenségnek köszönhetően – jóvátételként – az igazgató megígérte, hogy ő is ösztöndíjban részesül (akkor még szegénységi alapnak hívták), ha visszavonja a feljelentést ellene. Így juthatott el a középiskoláig. Már ekkor is vonzotta a szépirodalom. Később verseket, novellákat kezdett írni.

1954-ben a nagykovácsi népi kollégium általános mérnöki szakán végzett. 1969-től a Magyar Tudományos

Akadémia szociológiai kutatócsoportjának ciganológiai munkatársa. 1973-tól szabadfoglalkozású író. Több jelentős művét ismerheti az olvasóközönség: **Füstös képek** (regény, 1975), **Angárka és Busladarfi** (mesék, 1978), **A hét szakállas farkas** (mese, 1979), **A hosszú éjszakák meséi**, **A paramisák ivadécai** (kisregény, 1979), **Az öreg fazék titka** (mesék, 1981), **Akik élni akartak** (regény, 1982), **A titok** (elbeszélések, mesék, 1998), **Tenyérből mondjak jövődöt**, **Csandra szekere**.

A **Füstös képek** című regényben dokumentumértékű hitelességgel mutatja be a cigányok életét – ez a mű teremtette meg irodalmi hírnevét. Benne drámai feszültséggel ábrázolja a romák mindennapjait, hogyan küzdenek meg az irántuk érzett gyűlölettel, az éhséggel, a szegénységgel, a hideggel... Sokak szerint az író képes általa visszaadni, megjeleníteni a cigány emberek önérzetét.

Füstös képek (részlet)

Nagyon szigorúnak ígérkezett az iskola. A folyosón nem lehetett szaladgálni, ott állt egy fekete kabátos ember a csendő mellett, megfenyegetett mindenkit. A tanító bácsi azt mondta, hogy tanár úrnak szólítsuk.

Egész nap egy szót sem tanultunk, ez – ez, ez – az, mutogatták be egymást, este hazajöttem egy nagy táska könyvvel...

... Hasztalan teltek a hetek, idegen maradt számomra minden és mindenki. A putriba, ami eddig hangos volt a beszélgetésektől, síri csend költözött. Olyan volt, mint egy kriptá, ahol csak mutogató árnyak élnek, mert nekem tanulnom kellett. Korán keltem, későn feküdtem. Magam is csendessé váltam, a környezet szinte magával ragadott, alig vártam a vasárnapot, hogy kiszakíthassam magam belőle. De már ez sem ment, nem voltak viharos vitatkozások, barátaim nagyokat hallgattak mellettem, mintha untatná őket társaságom. Meglepődve néztek rám, ha megfeledkeztem mindentről, és a régi akartam lenni. De azért ragaszkodtak hozzám.

Ha egy putriba bementem, dugdosták előlem szegénységüket, mint az idegen elől, megseperték az ágyat, vagy tiszta ruhát terítettek elé.

Napközben erős fejfájás gyötört, szédülve jöttem ki az órákról, mindig úgy éreztem, hogy a tanár nekem beszél, minden szavát elnyeltem az utolsó hangig.

Feleletéskor átsiklott felettem, csak azt kérdezte, aki önként jelentkezett. Már alig volt rajtam kívül valaki, sokszor úgy éreztem, mindjárt én kerülök sorra. Az osztálynapló kinyitásakor mindig rám nézett, ő is, aztán mást szólított. Szerettem volna már átesni a próbán. Hallani önmagam, lemérni a gyötrelmes éjszakák és nappalok eredményeit, de nem volt bátorságom, valamitől féltem, talán magamtól. Amíg mások magukkal hozták a bátorságukat, az otthont, a levegőt, addig én gyáva idegen voltam. Mindennap azzal indultam el, hogy ma, de ma sem, holnap sem, talán soha, amíg az örületbe nem kergettek a gondolatok.

És egyszer, önkéntelenül, minden tiltakozásom ellenére, felnyújtottam a kezem.

– Nicsak, nicsak, hát te is tudod? – kérdezte a tanár, mintha csak az utcáról lépett volna be egy idegen, akit most lát először. Lehet, hogy csak én hallottam úgy, lehet, hogy úgy volt, belegabalyodtam a szavaimba, és ha még soha életemben, most még nyekegtem is.

Egy szabadtéri színpadon éreztem magam, ahol én vagyok a bohóc.

– Ül le – legyintett a tanár a zsebkendőjével, amivel a szemét törölgette. Nem volt rossz kedélyű ember.

Még ebben az órában leszámoltam mindennel. Gondolatban már otthon voltam a barátaim között, akik úgy fogad-

tak, mintha nagyon-nagyon messze földet jártam volna be, akiről már azt hitték, hogy nincs is.

Nem az én világom ez, gondoltam tisztán, józanul.

Délután összeszedtem mindent, ami nyomot hagyott volna utánam, nem búcsúzkodtam, nem is marasztaltak, pedig mindenki tudta, hogy csak voltam...

... Anyám nem szólt egy szót sem, pedig első dolgom az volt, hogy bejelentsem a szándékomat, megvárta, amíg mindenki elaludt. A tiszta abrosszal, mint mindig, leterítette az asztalt, most nem kiabált, csendben beszélt.

– Jól van, fiam, én megértelek, tudom, hogy nem könnyű cigánynak lenni, de holnaptól kezdve már nem leszel az.

– Hát? – néztem rá érdeklődve.

– Semmi hát, csak az iskolában voltál az, ahol megvetettek, gúnyoltak, kinevettek, itthon más leszel, gyáva, bolond, akinek nem fog a feje, hiába szeretnék taníttatni. Csaló, aki becsapta a testvéreit, szüleit, fajtáját, mert ő nem akar cigány lenni. Ha csak ez volt a vágyad, akkor ezt elérted. Azt hiszed, ezután is úgy tisztelnek majd, mint eddig? Nem érted, hogy mindenki szeret, rajongva vesznek körül, mert azt hitték, hogy majd te, aki annyi voltál, mint ők, megmaradsz nekik, értük, velük. Ne akarjon az ember más lenni, mert úgysem lehet más, de az legyen, ami. Azt hittem, tudod, hogy cigány vagy, és ez elég útravaló lett volna ahhoz, hogy megmutasd, amit senki nem hisz el, most már én sem.

– Te is azt hiszed, hogy nem tanultam, nem minden éjszakát végigvergődtem? Itt vannak ezek a könyvek, kívülről elmondom az egészet.

Csak a fejét ingatta.

– Nem, nem – tette hozzá –, amit én elmondtam neked, nem megtanultam, hanem tudom. Választhatsz te is, most lefekszel, vagy fenn maradsz.

Értettem, hogy nem az ágyról beszél, de nem is az ébren maradásról. Szó nélkül vettem elő az órarendemet.

Vetrő Bodoni Barnabás illusztrációja

Orsós Jakab

(1920, Nagykanizsa – 2002, Kellénháza): Beás cigány családból származó fafaragó művész, szobrász, író. Felhótt fejjel folytatott tanulmányokat, két gimnáziumi osztályt végzett. 43 évig olajipari technikusként

Szürkület

Szürkületben jöttek ki hozzánk az erdőszélre, a jegyző, meg a tanító. Összeírtak bennünket, és közölték, hogy a gyerekeknek iskolába kell járni. A szüleink sírtak, jajgattak.

– Jaj, drága jegyző úr, minek ezeknek iskola? Mink is megvoltunk nélküle, ezeket a szegény ártatlanokat minek kényszerítik? Hát nem jó ezeknek itthon, hát mit vétettünk, miért büntetnek?

– A törvény előírja – mondta a jegyző. – Maguk szembeállnak?

Egy hét múlva beparancsoltak mindenkit a jegyzőségre.

– Na, emberek! Kezdődik az iskola. A gyerekek ott legyenek, megértették?!

Nagy tanakodás kezdődött az öregek között, hogy el kéne szökni nyugodtabb vidékre. De akkor meg valami rendelet jött a letelepedésről, az idő is kezdett zordulni, így hát maradtunk.

Félig meztelenül – négy lány és három fiú – bevonultunk az iskolába. Kicsit késve érkeztünk, jöttünk felállt mindenki és megmerevedett. Egy pillanatig a tanító sem tudott mihez kezdeni. Aztán előkapott egy másfeles nád-pálcát, és az asztalra csapott:

– Leülni! Karokat hátra!

Tétován, megszeppenve álltunk az ajtóban. Nem mertük átlépni a küszöböt. Csak később eszméltünk rá, hát itt volnánk az iskolában, ide parancsoltak bennünket. Szüleink naponta borultak térdre a tanító előtt, így könyörögtek neki, hogy hagyjon már minket békén, hogy engedjen el már minket, különben felakasztják magukat. A tanító azonban hajlíthatatlan maradt. Most is hamar feltalálta magát: amint a hét kis vadembert megpillantotta az ajtóban ácsorogni, kiürítette az első padokat. Ide ültetett minket, utána meg elmondott egy szép hosszú beszédet, hogy új vendégek érkeztek, fogadni kell őket, méghozzá szeretettel...

– Nézzétek csak – szóló az osztályhoz –, nézzétek csak, milyen értelmes az arcuk! És lám, milyen hajlékonyak, ügyesek. Biztosan jól lehet velük fogócskázni, labdázni. Játsszatok velük ugyanúgy, mintha a társaitok volnának. Vegyétek be őket magatok közé! No, hadd lássam! Ki barátozik velük?

dolgozott, közben ébren tartotta a cigány fafaragó hagyományt, amelyet családjától örökölt: ősei mind fával dolgoztak, teknőket és egyéb használati tárgyakat készítettek. Másik szenvedélye az írás volt, novelláit rendszeresen közölte szépirodalmi lapokban és antológiákban. Két novelláskötete jelent meg, ezekben a beás cigányok életét mutatja be, illetve az iparosodás okozta átalakulás gondjait, nehézségeit.

Két hasonló rongyos cselédgyerek jelentkezett. Más nem. Hosszú ideig a plafonon jártunk a szemünket. Nem voltunk hozzászokva a fedett helyiséghez.

– Ne a plafont bámuljátok – mondta a tanító –, ide nézettek, ahol én ülök, a dobogóra!

Ezt a szót akkor hallottuk először. Dobogó! Közülünk a legnagyobb, Jóska bátyám mert először a tanítóra nézni. Ő volt a legbátrabb. Így esett rá a tolmács szerep is, hiszen rajta kívül egyikünk sem tudott tíz-tizenöt magyar szónál többet.

– Félnek, tanító úr – mondta a bátyám. – Én is úgy látom: mozog a plafon.

Nagy nevetés tört ki az osztályban. A tanító alig győzte a pofonokat osztogatni, hogy helyreálljon a rend.

Jó pár nap eltelt, amíg megszoktuk, hogy fedél van a fejünk felett. Kaptunk palatáblát meg palavesszőt. Kezdjük a betűket rajzolgatni. Mindegyikünk keze alól szépformájú karikák sikeredtek. A tanító állandó figyelme is fokozta igyekezetünket, s amit csináltunk, nemsokára végig is hordozta a padok között. Külön is foglalkozott velünk. Dicsért, ha egy hajszállal előbbre jutottunk. Ennek az embernek köszönhetjük, hogy hat évig ott maradtunk, és nem szöktünk el az első próbálkozás után.

Tanítónk a negyedik vagy az ötödik napon jött rá, hogy mi nyolctól négyig tulajdonképpen nem eszünk. A többiek elmentek ebédelni, mi meg üldögéltünk, firkálgattunk.

– Ti mikor esztek? – kérdezte egyszer, amikor ebéidőben betévedt az osztályba.

– Majd, ha hazamegyünk – mondta Jóska, a képviselőnk.

– Máskor nem tudátok?

– Tudni tudnánk.

Akkor aztán beterelt minket a konyhába, és hatalmas tál töpörtyűt tett elének, meg kenyeret, zöldpaprikát.

A tanító addig nem engedett el bennünket, amíg el nem fogyott az utolsó szemig.

Másnap megbeszélte a családokkal, hogy egyesével eljárhatunk hozzájuk ebédelni. Mindennap más portára. Tényleg úgy is lett. Öt éven át adtak bennünket kézről kézre a faluban az emberek, többségük svábok, de magyarok is. Olyannyira hagyománnyá vált ez, hogy még nyolc évvel később a feleségem is így kapott ebédet. Az az igazság, hogy ez egy különleges falu volt... Sokat köszönhetünk nekik.

(Forrás: Sulinet.hu)

JULES RENARD

VÖRÖSKE (4.)

A lucerna

Vöröske és bátyja a vecsernyéről igyekeznek haza, és nagyon sietnek, mert közeleg a négyórai uzsonna ideje.

Félix, a nagy testvér, vajjal vagy lekvárral kent kenyérre számíthat, Vöröske pedig semmivel kent kenyérre, mert elhamarkodottan próbálta játszani a nagy embert, és kijelentette, hogy ő nem torkos.

Szereti viszont az egyszerű dolgokat, rendszerint odaadással majszolja az üres kenyeret, és ma este is gyorsabban szedi a lábát, mint bátyja, hogy első lehessen az asztalnál.

Megesik, hogy a kenyérdarab, amit kap, kissé kemény, ilyenkor úgy támad rá, mint egy gyűlölt ellenségre, tépi, harapja, cibálja, darabokra szaggatja. A körülötte ülő családtagok kíváncsian figyelik ügyködését.

Vasgyomra van, még a követ vagy egy régi rozsdás garast is képes megemészteni.

Egyszóval nem nehéz feladat táplálni őt. Lenyomja az ajtó kilincsét. Zárva van.

– Azt hiszem, a szüleink nincsenek itthon. Rúgj bele az ajtóba.

Félix, a nagy testvér éktelen káromkodással nekiveselkedik a súlyos, szegekkel kivert ajtónak, és hosszasan dörömböl. Aztán ketten, együttes erővel próbálják benyomni, vállukat nekifeszítve. Hiába.

Vöröske: Egyértelmű, hogy nincsenek itthon.

Félix: De hol vannak?

Vöröske: Nem tudhatunk mindent. Ülünk le.

A lépcső hideg kövén ülve szokatlanul heves éhség tör rájuk. Ásítózva, gyomrukát öklözve igyekeznek kifejezésre juttatni éhségük kegyetlen voltát.

Félix: Azt képzelik, meg fogom várni őket?

Vöröske: Pedig nincs más választásunk.

Félix: Én nem várok. Nem akarok éhen halni. Én most azonnal enni fogok, ha mást nem, fület.

Vöröske: Fület! Nagyon jó ötlet, és közben a szüleink is megérkeznek.

Félix: Miért? Salátát is szoktunk enni. Ott van például a lucerna, az is legalább olyan zsenge. Saláta olaj és ecet nélkül.

Vöröske: Legalább nem kell összekeverni.

Félix: Fogadjunk, hogy én meg merem enni a lucernát, és te nem.

Vöröske: S mi van, ha én meg merem, és te nem?

Félix: Most komolyan. Fogadjunk?

Vöröske: Mi volna, ha előbb kérnénk a szomszédból egy szelet kenyeret aludttejfel?

Félix: Inkább a lucerna!

Vöröske: Menjünk.

Hamarosan ott találják magukat a csábítóan zöldelő lucernamező szélén. Ahogy belegázolnak, élvezettel vonszolják cipőiket, eltíporva a törékeny szálakat,

keskeny csapást alakítva ki, amelynek láttán majd azt fogják kérdezni az emberek: ugyan miféle állat garázdálkodhatott itt?

Nadrágszárukon felkúszik a hűvösség, egészen a lassan elgémberedő combjukig. Megállnak a mező közepén, és hassal belezuhannak a zöldbe.

– Jó itt, mondja Félix.

Miközben a lucernaszálak arcukat csiklandozzák, úgy nevetnek, mint régen, amikor egy ágyban aludtak, és apjuk átkiabált a szomszéd szobából:

– Mikor alusztok el már, ebadta kölykei?

Elfelejtik, hogy éhesek, és a kutya-, tengerész-, békaúszást utánozzák. Csak a két fej emelkedik ki. Kézzelel-lábbal szelik, rúgják szét könnyedén a zöld hullámokat. A hullámokat, amelyek nem záródnak többé össze.

– Nekem az államig ér, mondja Félix.

– Nézd, milyen gyorsan úszok, mondja Vöröske.

Pihenniük kell, hogy még jobban átadhassák magukat a boldogságnak.

Felkönyökölve figyelik a vakondok által ásott domborodó járatokat, amelyek úgy futnak cikcakkban a talaj mentén, mint ahogy idős emberek erezete a bőr felületén. Néhol szem elől tévesztik,

máshol egy tisztásba torkollnak, ahol a lucernafojtó aranka, a gonosz parazita, a lucernaföldek pestise vörös szakállát lobogtatja. Itt a vakondtúrások csoportja miniatűr indiánkunyhókból álló falura emlékeztet.

– Ez mind szép, de most együnk, mondja Félix. Én kezdem is. Nehogy hozzányúlj az adagomhoz.

És karját körzőnek használva jókora ívet rajzol.

– Nekem is van bőven, válaszolja Vöröske.

A két gyermek feje eltűnik a lucernatáblában. Láthatatlanná válnak.

Csendes szellő borzolja a lucernák vékony leveleit, halvány alsó felükkel felfelé fordítva őket, az egész mezőn végigfut a borzongás.

Félix tele marékkal szakítja a takarmányt, fejére szórja, a tapasztalatlan borjú

rágásának hangját utánozza, amely gyanútlanul felfúvódik a lucernában. És amíg eljártssa, hogy mindent felfal, még a növény gyökereit is, mint aki tudja, mitől döglök a légy, Vöröske komolyan veszi, és kifinomultabb ízléssel csak a legszebb leveleket választja ki.

Orra hegyével maga felé tereli őket, befalja, és alaposan megrágja.

Minek sietni? Nem hajt a tatár, nem ég az erdő. És ropogó fogakkal, keserű nyelvvél, könnyű szívvel fal, eszik.

(Szócs Imre fordítása)

Csillag István illusztrációi

Széphistória a női hűségéről és igazságkeresésről

Egy régi szép dologról szép krónikát mondok,
Kinek talám mását tii nem hallottátok;
Egy ifjú vitézről, kin csudálkozhattok.
Szerelmes társárul, kin gondolkozhattok.

Ezekkel a sorokkal fordult olvasóihoz közel fél évezred-
del, 464 évvel ezelőtt Ráskai Gáspár. A történet, amin máig
„csudálkozni” lehet, roppant szövevényes. Vitéz Franciskó
Zebernik várának fiatal, gazdag és boldog ura volt. A várral
Béla király ajándékozta meg őt hűséges szolgálataiért. Fele-
ségével boldog egyetértésben élt. Egyszer üzenetet kapott
a királytól, hogy tüstént jelenjék meg Budán. Érzelmesen
elbúcsúzott kedvesétől, s kíséretével az udvarba vágatott.
Ott derült ki, hogy nem ellenséggel kell szembeszállnia,
csupán a király szórakoztatására szolgáló vitézi játékokban
részt vennie. Egy Kasszánder nevű, rettegett és álnok vitéz-
zel kellett összemérnie erejét. Kasszánder hamar elveszítette
a párviadalt. A párviadalt követő asztalulésnél Franciskó el-
dicsekedett felesége tántoríthatatlan hűségével. Hogy győz-
tes ellenfelét megalázza, Kasszánder mindenki füle hallatára
megfogadta, hogy bebizonyítja Franciskó feleségének állha-
tatlanságát. Franciskó nem tudott meghátrálni: ha ellenfele
álnok terve sikerül, Zebernik várát át kell engednie neki; ha
nem, Kasszándernek halállal kell lakolnia. Házasságkötésük-
kor Franciskó jegygyűrűt adott feleségének; Kasszándernek
azt kellett megszereznie és az udvarba hoznia.

Kasszánder Zebernik várába ment, a vár mellett egy
szerény házban szállt meg, s ott dolgozta ki fondorlatos ter-
vét. Megtudta, hogy a várúr feleségének van egy bizalmas
szolgálója. Kasszánder magához csalta őt, meggyőzte, hogy
rokonságban állnak egymással. Megígérte, ha segít rajta, s
megnyeri Zebernik várát, Franciskót elpusztítja, az idős asz-
zonyt pedig megőrzi a maga szolgálatában. Azt kérte tőle,
hogy a várúr feleségének kincses ládikójából lopja ki a jegy-
gyűrűt. A terv sikerrel járt. Egy alkalommal, amikor ebéd
után a várúr felesége pihenni vonult vissza, álnok szolgálója
ellopta a láda kulcsát, a ládából pedig kiemelte a gyűrűt.

Kasszánder diadalmasan Budára vágatott, s felmutatta
a gyűrűt. Franciskó nem tudhatta meg, hogy felesége mit
sem sejtett a merényletről, hogy nem szűnt meg erényesnek
és hűségesnek maradni iránta. Az egyezséget azonban be-
kellett tartania. Lemondott a várról. A vitézek meggyőzték a
királyt, hogy érdemeire való tekintettel kegyelmezzen meg
Franciskónak: ne pusztítsa el, csupán száműzze országából.

Franciskó bujdosásra indult. Egy kedves katonáját arra

kérte, hogy a feleségét értesítse a történetéről. Az asszony
döbbenettel értesült Kasszánder aljas tervéről. A várból
kincseit egy idős bizalmasához költöztette át, barátruhát
öltött magára, s másodmagával világgá indult, férjét meg-
keresni. Útja nem járt sikerrel. Egy év múlva visszatért az
országba, férfiruhába bújt, s a katonák között hírnevet szer-
zett. A király is felfigyelt rá, s mivel öreg korára utód nélkül
maradt, fiának fogadta. Ekkor történt meg, hogy egy vitézi
versenyen az újdonsült királyfi ráismert világgá ment sze-
gény férjére. Franciskó elpanaszolta neki bujdosása okát,
az ifjú király azonban nem fedte fel kiletét. Előbb elfogadta
Kasszánder meghívását. Zebernik várában, vadászat köz-
ben házigazdáját rávette arra, hogy feltárja, miként jutott a
vár birtokába, a vallomással pedig a királyhoz sietett. Ami-
kor Kasszánder aljas tettéről az öreg király tudomást szer-
zett, fejét vétette. Az ifjú király ekkor érezte elérkezettnek az
időt a titkok leleplezéséhez: asszonyruhát öltött magára, az
udvarba hívatta bujdosó férjét. Az öreg király ámuldozott
fogadott fia váratlan átvedlésén, csodálkozva és csodálattal
hallgatta végig ártatlanságának tisztázásáért, elbujdosott
férje megkereséséért tett erőfeszítéseit. Örömmel hívta
vissza udvarába hajdani vitézét, Franciskót, akit örökösévé
fogadott, hogy holta után ő vezesse az országot.

Amint látjátok, a történetben hemzsegnek a váratlan
fordulatok, az intrikák, a szereplők sorsa váratlanul és gyö-
keresen változik meg. Az ártatlan asszonymak rossz hírét
keltik; a megbecsült vitéz hirtelen bujdosóvá válik; a fiatal
vitéz felesége előbb barátruhát, majd vitézi fegyverzetet ölt
magára; a csalafinta módon várkapitánnyá lett Kasszánder
önmagát leplezi le, aminek következtében fővesztésre ítélik;
a boldogtalan férj és feleség újra egymásra talál, s több évi
szenvedés után a király újra bizalmába fogadja őket. Ebből

A széphistória első kiadása
(Debrecen, 1774)

A széphistória újabb
kiadása

Illusztráció Shakespeare *Cymbeline* című tragédiájához

a sok-sok kalandból, fondorlatból és a megnyugtató befejezésből a szerző azt a tanulságot vonja le, hogy a jók jutalomban, a gonoszok büntetésben részesülnek:

*Az jámbor emberrel élhet jól éltében,
Gonosz ember létszen sok éktelenségben.*

Az énekszerzés Ráskai Gáspár számára nem volt állandó elfoglaltság. Idejét és figyelmét teljesen lekötötték kora eseményei. Főispán, a törökellenes harcok résztvevője. 1526-ban a király őt bízta meg a bányászok lázadásának elfojtásával. Ugyanebben az évben a mohácsi csatában a király bizalmas embere és védelmezője. Fél karját harcban veszíti el. Birtokait erőszakkal szerzi meg; a király szemet huny erőszakos tettei fölött. A feljegyzések szerint közéleti szereplése nem volt teljesen kifogástalan. Családot feltehetően nem alapított.

A verset akkor írja meg, 169 strófában, amikor a harcoktól, valamint a főispáni tisztségéből rokonai házába visszavonul.

Fogalomtár

A történetek kutatása elbeszélésbiológiának nevezi a történetek találkozását, egymásra hatását, variálódását. A fenti történet bizonyára titeket is emlékeztet arra a népmesére, amelyben a király háborúba megy, felesége a király távollétében szüli meg gyermekeit. A bába által félrevezetett király elűzi feleségét. A felnövő újszülöttek győzik meg apjukat a bába álnokságáról. A *Katonalány* című magyar balladában szintén katonaruhát öltő női főszereplővel találkozunk.

A figyelmes tájékozódásról

Kedves olvasóink, tájékozódás, adatgyűjtés céljából bizonyára ti is gyakran folyamodtok a Wikipédia nevű szabad enciklopédiához. A digitális korban (mert ebben élünk) ez valóban sokszor van segítségünkre. De azt is tudnotok kell, hogy a szócikkeket nem szakemberek, hanem önkéntes vállalkozók írják meg. A fenti összefoglalás megírása után én is kíváncsi voltam, hogy a téma hogyan jelenik meg a digitális adatbázisban. Megdöbbenéssel olvastam, hogy Ráskai

Valójában egyik nőrokona köszöntésére és szórakoztatására teszi. Ezzel is magyarázható, hogy a főszereplő valójában egy asszony. Az idős király jóindulata nem vonható kétségbe, de ő maga könnyen félrevezethető. Vitéz Franciskó is csupa jó tulajdonsággal rendelkezik, de a felesége ellen felhozott vádat nem kérdőjelezi meg; a megcsalt férj szerepét és sorsát tiltakozás nélkül fogadja el. A feleség az, aki megmagyarázhatatlan leleményességgel és erőfeszítéssel az igazság keresésére indul. Nyomoz, leleplez, küzd.

Az irodalomtörténészeknek nem sikerült kideríteni, hogy a szerző milyen forrásból ihletődött. A női hűséget és állhatatosságot megkérdőjelező fogadás, a férfi alakban megvalósított igazságszolgáltatás, a maga érdekeit magabiztosan érvényesítő asszony története német, olasz, francia, svéd, dán, norvég, román mesében is ismeretes. Boccaccio Ráskai Gáspár előtt kétszáz évvel novellában dolgozta fel, Shakespeare pedig hatvan év múlva írt belőle színdarabot. Vitathatatlan azonban az, hogy Ráskai Gáspár sok tehetséggel telepítette magyar környezetbe a vitéz Franciskó és felesége kálváriáját. A magyar királyok között többen is viselték a Béla nevet. A királyi udvar szórakozásait, harci játékait, a vitézek vetélkedéseit a szerző tapasztalattól, közlelől ismerhette. Zebarnik vára környékén szintén megfordult.

A vers húsz évig kéziratban maradt, a Bánffy család tulajdonában. Először 1574-ben jelent meg, Debrecenben. Ezt követően kétszer, 1579-ben és 1601-ben Kolozsváron. A többi (nem sok) magyar nyelvű széphistóriával együtt évszázadokon keresztül kedvelt olvasmány maradt.

Gáspár művének címe a következő: *Egy szép história az vitéz Franciscorul és a 8 feleségéről*. Ha figyelmesen megnézik a széphistória első kiadásának borítóját, ti is azonnal rájöttök, hogy a szócikk szerzője nem olvasta el a széphistóriát: vitéz Franciskónak nem volt nyolc felesége. Mert a hiteles cím ez: *Egy eredeti széphistória vitéz Franciskóruul és az ő feleségéről*. És ugyanennek a szócikknek egy mondatából több további hibára hívom fel a figyelmeteket. Idézem: „Költőként egy szép históriás könyvet adott ki 1552-ben.” Mi a hiba? A széphistória nem szép história (azaz nem szép, valós történelmi esemény története), hanem érzelmes (gyakran szerelmi) történet, amit az irodalomtörténet ezzel a szóösszetétellel nevez meg. (Ugye, a zsirosparaszt sem zsiros ruhájú, hanem jómódú földműves volt. A zsiroskenyér sem zsírral érintkezett kenyér, hanem zsírral megkent kenyérszelet.) Továbbá: Ráskai Gáspár valóban 1552-ben írta meg a verses történetet – de nem ő jelentette meg (adta ki), és a széphistória nem a megírás évében jelent meg. Vigyázzatok tehát, hogy mennyire bíztok meg a digitális adatbázisokban.

Félelmeink, ti drágák

Végigféltém az életem. Volt, amikor szorongtam, volt, amikor rettegtem, többnyire egyszerűen csak féltém.

Első félelmeim a kinti sötétből jöttek, féltém a nagyanyámmig vivő pár esti lépéstől, az ágy alá sötétben behúzódótól, a sarokban kucorgótól. Aztán megijesztettek gyermekkori álmaim medvéi is. S mintha ez nem lett volna elég, jött a Twin Peaks-sorozat, amitől egyenesen az infarktus kerülgetett. Az éhenhalás árnya is meglegyintett párszor, nem mintha valóban fenyegetett volna, hanem attól a gondolatától: ha az ilyen-olyan vizsgám, neadj' Isten, nem sikerül, vajon majd miből tartom el magam?

Féltém a kudarctól, hogy kinevet az osztály vagy nevetségessé válok, ha közönség előtt kell megszólalnom. Aztán attól, hogy mi lesz, ha becsap a szerelem mennyköve, és kiderül rólam a sok mindenféle, hogy nem is tudok csókolózni, az egyebeket még annyira sem. Később, anyaként átéltem az igazi rettegést: mi van, ha azért, mert nem vagyok elég jó anya, valami baja lesz a gyermekemnek. És olyan halkán, hogy én is alig hallottam, bevallottam magamnak: leginkább attól rettegek, hogy a gyermekem meghal.

Nem akarom az összes szorongásom, félelmem és rettegésem tovább sorolni, biztos vagyok benne, hogy neked is van egy becsületes listád. Lehet, hogy a tied a pókkal kezdődik és azzal végződik, hogy kiderül valamilyen titkod. A félelem feketelistája egyénenként változó. Lehet, most arra gondolsz, na, ez is végigrettegte az életét, hát érdemes így élni? Igen, érdemes. Mert minden egyes félelem igazából csak küszöb az ismerősből az ismeretlenbe. Úgy képzeld el, mint egy mandalát: elindulsz a középpontból, és minden egyes félelemsáv megnyit egy széles világsávot, az élet egy addig elképzelhetetlen szeptét. Mivel ebben a szeptetben mindent új színben látsz, megújulsz, felfrissülsz, újjászületsz, felszabadulsz te magad is. De ezt csak úgy élheted át, ha előtte belépsz a félelemsávba, és ott jól kifeléd magad. Megéled a félelmet, beleeresszkedsz, és megengeded magadnak azt, hogy félsz.

Érdekes módon, mihelyt ezt teszed, már nem is félsz olyan nagyon, mert egy kicsi huncut segítő érkezik egy aprócska, színes esernyő alatt, s ebben a sötét félelemben odatelepszik melléd. Úgy hívják, kíváncsiság. Milyen is ez a félelem? – gondolja kíváncsiság, miközben ott mocorog színes esernyője alatt. Milyen a szaga? Milyen a színe? Milyen az íze? Vajon a félelem is fél? Ha igen, vajon kitől, mitől? Ráadásul nem lehet ezt olyan nagyon sokáig úzni, mert valami más is mocorogni kezd, ami nem más, mint a szíved. Hirtelen már nem csak a hatalmas, mindent uraló

Kónya Eszter illusztrációja

félelemérzés és a kicsi, mocorgó kíváncsiságérzés üldögelnek benne, hanem odakerül a fájdalom is, amittől sírni kell, őt rögtön követi ikerestvére, a megkönynyebbülés, aztán jön a többi testvér is, a szomorúság, a magány, a tettvágy, a siker, az öröm, a jókedv – és lehet sorolni, ha van türelmed hozzá (igen, a türelem is jön). Jönnek a mindenfélék, mert hatalmas az érzelmek és állapotok nagy családjá. Aztán legközelebb már, amikor ismét a félelemsávhoz érsz életedben, azt mondd neki: szia, hogy vagy? Jól? Jó nagy? Na, akkor indulás! És ismét beleeresszkedsz ebbe a sávba, és megengeded magadnak azt, hogy félj. Ismét jól kifeléd magad. Így válsz saját életed, mindennapjaid hősvé, mert a hős nem az, aki soha nem fél, hanem aki a félelem ellenére cselekszik.

Kenyérvilág

A Szín-téren:
Váncsa Domokos
(1978, Sepsiszentgyörgy)
vizuális művész műhelye

Domival sokat dolgoztunk együtt és szervekedtünk diákkorunkban Sepsiszentgyörgyön, az egykori művészeti líceumban, később pedig Temesváron az egyetemi évek alatt. Ötleteltünk, megvitattunk, aztán megvalósítottunk néhány közös tervet. Működött a koprodukció akkor is! Sepsiszentgyörgyön, a 2015-ben harmadszor

megszervezett pulzArt kortárs összművészeti fesztiválon folytatódott a képzőművészek által vezetett műhelymunka-sorozat. Ezúttal Váncsa Domokos, a kilenc éve az írországi Athlone-ban élő alkotó volt a meghívott művész, aki **Kenyérműhelyt** épített az önkéntesek, Oláh Eszter, Vadász Bernadett és jómagam segítségével, a fesztivál kis és nagy résztvevői számára. Ez azt jelenti, hogy az esemény főtámogatója, a Diószegi pékség szakembere gyúrni kezdte a kenyértésztát, míg Domi vetítőképes előadást tartott blogjáról, a breadblog.net oldalról, ahová kenyérrrel, péktermékekkel kapcsolatos vizuális művészeti vagy alkalmazott műfajú munkákat gyűjt egybe.

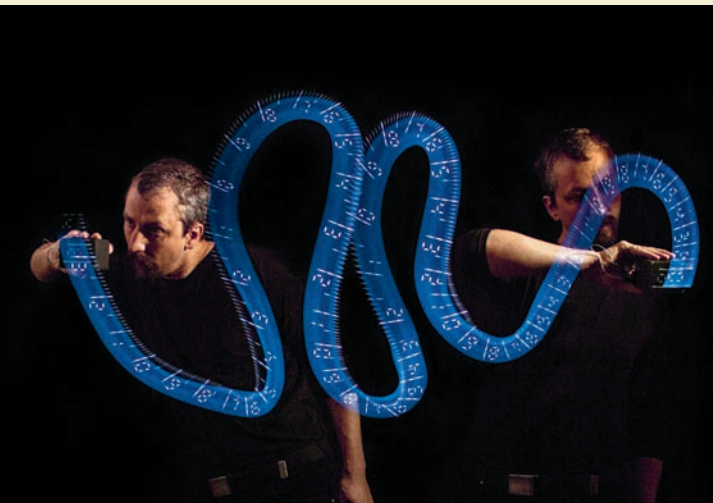
Ezt megelőzően Domi irányításával berendeztük a teret, megterítettük a munkasztalokat, telepakoltuk mindenféle érdekes segédeszközzel, sirító, vágó és formázó kütyüvel és ínycsiklandó díszítőelemekkel, sárgarépával, azaz murokkal, paradicsommal, zöldborsóval. Szóval előkészítettük a helyszínt, a Lásbas Ház emeleti kiállítóterét, ahol a térben és a falakon a *Varrottas falvédők újragondolva: Status update* című kiállítást láthattuk, fiatal művészek régi falvédők mai léthez igazított átértelmezéseit printben, varrottason, videóban, installációban.

Váncsa Domokos bevezetője során megismerkedhettünk kenyérvonzalmának rövid történetével, beszélt arról, hogy amint elköltözött Székelyföldről tanulni, később pedig élni, a honvágy és a finom pityókás házikenyér hiánya beférkőzött a lelkébe. Írországban sem talál ehhez foghatót – mesélte, majd felelevenítette a legendás sorban állásokat a Ceausescu-rezsim ideje alatt, amikor még jegyre adták a kenyeret, napi meghatározott fejadag szerint. Majdnem mindegyik sztorijához kapcsolt egy képet, illusztrációt. Később tudatosult benne, hogy több művészeti munkában is visszaköszön a kenyér, és elkezdte számba venni ezeket, majd egy helyre gyűjteni. Neki is vannak önarcképei, amelyeken például a feje előtt tartja a házikenyeret, mintha az lenne a kobakja. Ezekből mutatott is párat, s láttunk keménykötésű könyvet, bokszesztyűt kenyérből, székelyföldi alkotóktól, kenyérbélből formázott gerlét az igaziak között, padon ülő, rajzolt óriásgalambot, amely morzsát szór az előtte földig hajlogató, szemelgető kicsi bácsik, nénik elé. Láthattunk még fényképet iszonyat mennyiségű elpazarolt, kidobott kenyérről, élelmiszerről Ausztriából és néhány példát kisebb méretű gyurmázott kísérletekről, aztán ellátott technikai tanácsokkal, jó munkát kívánt és meg-

Dayton Castleman: *Kenyérmadár*
(Amerikai Egyesült Államok, Chicago, 2007)

Váncsa Domokos Idővonalzója

köszönte a figyelmet, a segítségünket. A pékmester előtt ekkorra már sorban álltak a résztvevők egy-egy adag kenyértésztaért.

A fotókról jól látható, hogy hangulatos műhelymunka zajlott, bekapcsolódtak a résztvevők és kedvükre sirítottak, csipegettek, formáztak és díszítettek. Mikor elkészült egy adag kenyértészta-műalkotás, a pék bepakolt az előmelegített kemencébe, és míg azok pirultak, lehetett tovább kézimunkázni. Teknőc, polip, fantasztikus lények sorakoztak fel a különböző beazonosíthatatlan formák mellett. Többször megismétlődött a folyamat, végül az elkészült alkotásokat vagy hazavitték, vagy megrágták a műhely munkásai.

Kihasználtam az alkalmat, és Domit egy másik izgalmas műhelymunka levezénylésére is meginvitál-

tam, a Fényfestő műhelyre, a sepsiszentgyörgyi Művészeti és Népiskolában működő csoportom számára. De ez már egy másik történet.

Különleges fák

A kambodzsai Angkorvat templomegyüttes romjait áthatolhatatlan hálóba fonják a banyanfák és a kapokfák gyökerei

A Kelet-Afrikában és Szaúd-Arábiában honos, víz raktározására módosult törzsű sivatagi rózsza hónapokig képes csapadék nélkül élni

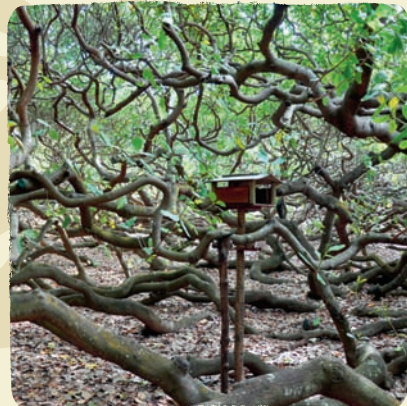
A Madagaszkár szigetén élő, szárazságtűrő majomkenyérfa (baobab) duzzadt törzsében tárolja az esős évszakban lehullott csapadékot

Az Indiai-óceán Socotra szigetcsoportján élő sárkányvérfa a felsértett törzséből kifolyó vörös színű gyantáról kapta a nevét

A legszebb trópusi fák egyike a Madagaszkár szigetén őshonos tűzvirágfá (lángfa)

A világ legterebélyesebb fája a közel 9000 négyzetméternyi területet elfoglaló, „Maior cajueiro do mundo” nevű kesudiófa a braziliai Natalban

A kaliforniai Fehér-hegységben él a világ ma ismert legidősebb élőlénye, a kb. 4800 éves száalkásfenyő, a Matuzsálem-fa

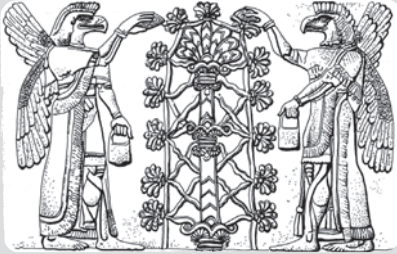
A mexikói Santa María del Tule város központjában áll a világ legvastagabb törzsű fája, a kb. 1200 éves Montezuma-ciprus

Kaliforniában, a Sequoia Nemzeti Parkban található a Föld legnagyobb térfogatú fája, a Sherman Tábornok fája nevet viselő mamutfenyő

A fák legendái

Az asszírok életfáját, a szent pálmafát megtermékenyítő szárnyas démonok (dombormű a Kr. e. 9. századból)

Életfa előtt térdelő óegyiptomi fáraó Amon-Ré napisten és Thot, a tudományok és az orvoslás istenének társaságában

Az élet vizét hintő, szikomorfa törzseként ábrázolt Nut egyiptomi égistenő (Kr. e. 6. századi bronzedény)

Létünk jelképe: az életfa

Földünk legnagyobb növényeit, a történelmi korokat, természeti katasztrófákat átélte, az élethez szükséges oxigént biztosító fákat ősidők óta szeretjük, csodáljuk. Az erőt, nyugalmat sugárzó, néha több ezer éves örökzöld fák a halhatatlanságot, a télen kopárrá váló, tavasszal kizöldülő lombhullatók az újjászületést jelképezik.

Számos ókori nép hitt a fák törzsében vagy lombjai közt lakozó istenekben, szellemekben, egy szép ősi mítosz szerint pedig a születésre várók

lelke egy túlvilági életfa ágán lakozik, onnan száll le a földi létbe, majd oda tér vissza a test halála után.

Az ókori egyiptomiak a szikomorfügefát tartották Nut égistenő és Hathor szerelemistennő földi megtestesülésének, és úgy hitték, hogy szikomorfa áll a mennyország keleti kapujánál, ahol Rá napisten reggelente az égre emelkedik.

Az életfa az emberi sors, az örök fejlődés és a folytonos megújulás ősi szimbóluma. Az asszírok, a sumerok és a perzsák a datolyapálmát tisztelték életfaként, a föníciaiak a cédrust, amely utóbb Libanon jelképe, zászlójának díszé lett.

Életfa-ábrázolás a fát őrző oroszlánokkal a Szászánida Birodalom korában készült perzsa szőttesen (3-7. század)

Oroszlánok által őrzött sumér életfa - pálmafa, tetején madárral - egy több mint 4000 éves domborművön

Termékenységet jelképező gránátalmafa, mint életfa, az azerbajdzsáni Shekiben, Husszein kán nyári palotájában (1762)

Gustav Klimt osztrák festő Életfa című alkotása (1905-1909, részlet)

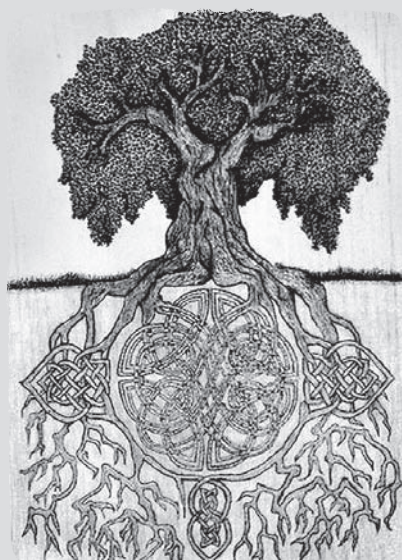
A görög mitológiában a világ nyugati sarkában, a Heszeridák kertjében álló fán teremtek az örök ifjúságot adó aranyalmák

A mitológiai történetben az Apollón napisten elől menekülő Daphné nimfa változott babérfává (Christoph Murer: *Apollón és Daphné*, 1580)

A germán mítosz szerint az istenek – Odin és testvérei – egy kőrisfa, illetve egy szilfa törzséből faragták az első emberpárt

A kelta törzsek szent tölgyfáik köré építették településeiket, és a fa alatt koronázták királyaikat

Hitregék szent fái

A görög mitológia szinte minden istenének volt szent fája. Zeuszt, az istenek urát a tölgy, Aphroditét, a szépség istennőjét a mirtusz, a bölcs Athénét az olajfa, Szeléné holdistenőnt a fűzfa jelképezte. Apollón napisten fája a babér volt, a leveleiből font koszorút hősök és költők viselhették fejüként.

A germán mitológiában az első emberpárt kőrisfából, illetve szilfából faragták az istenek, a bölcsesség forrásának tartott tölgyfát a kelták ősziknek, a druidák a holt lelkek nyughelyének tartották. Minden kelta törzsnek saját szent fája volt, amelynek elpusztítása – hitük szerint – romlásba döntötte a népet.

A mítosz szerint a Bódhifa – az örök élet jelképévé vált szent fügefafa – alatt történt Gautama Sziddhártha (Buddha) megvilágosodása.

Az elmúlást és megújulást, a növekedést és erőt jelképező fák fontos szerepet kaptak a keresztény hitvilágban is. A Mózes első könyvében leírt történet szerint az Éden kertjében „nevele az Úr Isten mindenféle fát, tekintetre kedvest és eledelre jót, az élet fáját (...) és a jó és gonosz tudásának fáját”. A tudás fája a korai ábrázolásokon fügefaként vagy datolyapálmaként jelent meg. A középkortól az európai keresztény hagyományban a tiltott tudás megismerésének jelképe az almafa gyümölcse lett.

A halhatatlan növényként tisztelt indiai fügefafa (banyán-fa) India nemzeti jelképe lett

A dél-ausztriai Gurk székesegyházának falfestményén almafaként ábrázolta a tudás fáját a 13. században élt mester

A „jó és rossz tudásának fája” mint fügefafa, a bűnbeesés középkori ábrázolásán

Kereszt alakú világfa-ábrázolás egy ókori szkíta kardhüvelyen

A skandináv világfa legfelső ágán arany kakas figyelte a látóhatárt, gyökerei közt a sorsistennők, a nornák éltek

Világfa, tetején lélekmadárral (sasmadárral) egy 14. századi azték kéziratban

Világfák, az égbolt tartóoszlopai

Az ősi mítoszokban gyakran feltűnik a világfa, mint a világminden-ség tengelye és az égbolt megtartója. Mélyre nyúló gyökérzete a föld alatti, törzse a földi, hatalmas lombkoronája az égi világ szimbóluma lett. A világfa-ábrázolásokon a fa koronájának ágain égitestek, madarak, törzse körül emberek, emlősállatok, gyökerei között kígyók, alvilági szörnyek láthatók. Ázsia sámánhitű népeinek mítoszai-ban a világfa az élet vízének forrásánál vagy a világhegyen állt, és koronája tartotta a fölénk boruló eget, amely lassan forgott a fa körül.

A skandináv népek hitvilágában a világfa az Yggdrasil nevű szent kórisfa

volt, a kelta hagyomány szerint tölgyfa kötötte össze földi világunkat az alsó és a felső világokkal.

Az ókori kínai asztrológusok világmképében az égboltozatot négy faoszlop tartotta, az aztékok világfái a világ négy sarkán álltak, tetejükön égi madarakkal. A maja indiánok hite szerint a szent Ceiba-fa egyik uralkodójuk, Pacal testéből nőtt ki, gyökerei a pokolba nyúltak, lombjai az égi birodalomba, ágai között lebegett a Nap és a Hold.

A bibliai történetben az alvó Jesszéből, Dávid király atyjából sarjadt egy varázsvessző, amely hatalmas fává nőtt. A képzőművészetben Jessze fája Jézus családfájaként jelenik meg, ágait a Dávid királytól származó uralkodók képei díszítik.

A 7. században élt Pacal maja uralkodó testéből kinőtt világfa ábrázolása a sírját fedő kőlapon

Világfa- (világtengely-)ábrázolás Nappal, Holddal, csillagokkal, egy szibériai sámándobon

Jézus őszövettségi családfája a gyöngyöspatai Kisboldogasszony-templom barokk stílusú Jessze-fa oltárán (16. század)

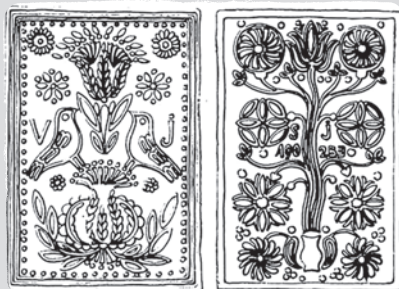

A középkortól gyakori Krisztus keresztjének életfaként való ábrázolása (12. századi mozaik a római Szent Kelemen-bazilikában)

Égig érő fa, tetején napkoronggal, körülötte emberekkel és állatokkal, egy Bihar megyei szaru sőtartón

Életfa-ábrázolások 20. század eleji bánffyhungyadi kályhacsempéken

Életfa-motívummal díszített, 18. századi menyasszonyi láda Kézdiálbisből

Az emberi élet egyik legfontosabb eseményéhez kapcsolódik a lakodalmi életfa, a tésztával bevont faág

A magyar világfa

A magyar néphagyományban a világfa három-, hét- vagy kilencágú, csúcsán és ágai között égitestek, illetve madarak vannak, gyökere az alvilágba nyúlik, és törzse körül zajlik az emberek, állatok földi élete. Népmesei változata Tündér Ilona aranyalmafája vagy az égig érő (tetejetlen) fa, amelyen a mesehős az égbe vagy az alvilágba jut, hogy megmenthesse az elrabolt királykisasszonyt.

A világfa (életfa) népi díszítőművészetünk gyakori eleme, díszíti temetőink kopjafáit, festett bútorainkat, varrottasainkat stb. A népszokásban máig élő utódai többek között a gyermekek születésekor ültetett fák, a lányok házak elé állí-

tott májusfák, a lakodalmakkor fel-díszített vagy kalácstésztával bevont faágak.

A fákhöz való szoros kötődésünket szólásaink, közmondásaink hosszú sora bizonyítja. Tudjuk, hogy *a fák nem nőnek az égig, hogy addig kell hajlítani a fát, amíg fiatal és az alma nem esik messze a fájától.* A megingathatatlant kemény fából faragták, fát vághatnak a hátán a türelmesnek, *nagy fába vágja a fejszéjét a nehéz dologba kezdő, rossz fát tesz a tűzre a bajkeverő, nem látja a fától az erdőt a részletekben elvesző.* *Maga alatt vágja a fát a magát bajba keverő, az ág is húzza az ágrólszakadt szegény embert, de zöld ágra vergődik, aki boldogul.*

Székely kaput díszítő szarvasos, madaras világfa-ábrázolás

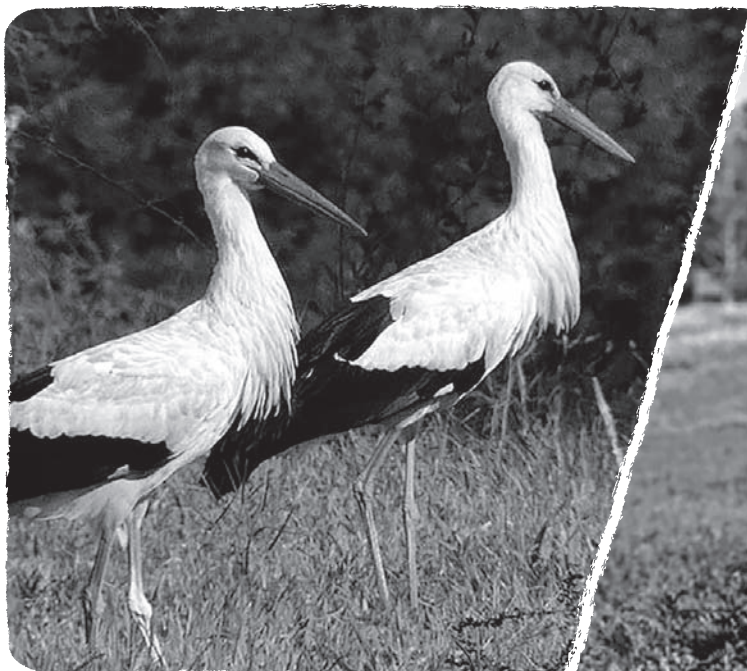
Napos, Holdas, madaras világfa-motívum egy széki varrottason

Szász Endre *Életfa* című falkárpitja, a művész önarcképével

Gólyások, medvések és társaik

Emlékeztek még a népvándorláskori gerinc-utakra, amelyek mentén a Rika-térségben zömök toronyvárak álltak? Nos, egyikük átvezet a Kishomoród völgyébe, ráállunk tehát, és ezen haladunk tovább a Legendafejtővel. A patak partján fekvő két kis faluba térünk be: Homoródjánosfalvára és Homoródvárosfalvára.

Amikor kislány voltam, sokat nyaraltam ezekben a falvakban, ugyanis édesanyám jánosfalvi, édesapám pedig városfalvi. Mi gyermekként nem láttunk nagy különbséget a szomszédos települések lakói között: ugyanazok a keményen dolgozó földműves kezek, ugyanazok a nyugodt tekintetek, az életnek ugyanaz a – Brassó nyüzsgéséhez képest – álmatag ritmusa.

Anyai nagyapám, Jobb Gyula, akinek jó érzéke volt a meséléshez, megtanított azonban arra, hogy a szomszédos falvak között versengés folyik, s ha másképp nem is, legalább csúfolóversek által bosszantják egymást, ez esetben a jánosfalviak és a városfalviak.

Előbb – a szerénység okán – saját falujának, Jánosfalvának a gúnynevét magyarázta el: egy atyafi egy sereg gólyát látott meg a határban, s azt gondolta, hogy azok a városfalvi kecskék. Nosza, hívta a kocsmában üldögélő férfiakat, hogy hajtsák be az állatokat. Fel is kerekedtek, de amikor megközelítették a fehér sereget, azok elrepültek, ők pedig hoppon maradtak. Ezt egy pástílusnak nevezett gúnyversben meg is örökítették:

„Téritsd, Hegyi, ne hagyd, Varga,
Mert az Isten kézbe adta,
A városfalvi kecskéknek megisszuk vérüket,
Nem iszik velünk Hegyi, se a részeges Vinczi,
Iszik velünk Bálint Józsi,
Mert ő jó futó atyafi.”

Eddig a kecskés legenda, amely egyébként (a pástílus kivételével) a *Székelyföldi legendáriumban* is megjelenik.

Amikor azonban édesanyám, Gál Matild, aki a Brassóban töltött negyven év ellenére ízig-vérig jánosfalvi maradt, meghallotta, hogy a kecskés történetet akarom lejegyezni, közbeszólt:

„Ezt meg kell magyarázni. Nem lehet csak úgy leírni, hogy kecskések, aztán annyiban hagyni”. És magyaráz, én meg ámulva hallgatom, mert az én jól mesélő nagyapám elmulasztotta a történetet keretbe helyezni.

A falucsúfoló olyan szokásjogot idéz meg ugyanis, amely a székelység hagyományos szerveződésének egyik alapköve lehetett. A falu megválasztott egy határpásztort, akinek az volt a tiszte, hogy megfigyelje, nem történik-e határsértés, más település állatai nem legelnek-e a falu földjein. Ha ez megtörtént, akkor a károsult falubelieknek jogukban állt a jószágot behajtani, s érte váltságdíjat kérni. Ilyen egyszerűen működött, rendőr és törvényszék nélkül, a falu határainak tiszteletben tartása. Ez akkor sem szűnt meg, amikor a szokásjogok helyét

átvette a törvény. Édesanyám szerint igazodott is mindenki ehhez, még a kommunizmus alatt is megtörtént, hogy városfalvi sokjuhos gazdák seregét behajtották a jánosfalvi bolt udvarára, mert az emberek „megmaradt kicsi földjét, 25 árjait készakarva lelegeltették”. Ki gondolta volna, hogy egy gúnynév ennyi mindent rejt?

És mi van a visszavágóval? Nagytatám arról is beszélt nekem. A városfalviak „medvések” – mondta el. Ennek magyarázatát is egy pástílus hordozza, amely azt örökíti meg, hogy az esztenára odaszokott egy óriási termetű kutya, meginni a sajtkészítés után maradt savót. A kutyát sokáig medvének nézték, s mindenki rettegett tőle. Egy városfalvi férfi a kukoricásban szaladt össze vele, a találkozás pedig bizonyos balesettel járt. Mások – konkrétan nagynéném, Abrán Tünde – úgy tudják, hogy a „medvések” szintén a jánosfalviak csúfneve volt. Neki gyermekkorában jánosfalvi névvel diktálta le a pástílust Vass Mózi bácsi, aki még nagyapámnál is nagyobb mesélő volt:

„Mezei Ábel ügyes ember,
Felnőtt, mint egy szép szál kender,
Bízott a gyapot gagyában,
Kiment a törökbúzába,
Találkozott a medvével,
Megtelt a gagy a 'jedtséggel.”

(Tulajdonképpen ez egy eufemizált változat, mert hogy mivel telt meg a gatyá, azt másképp mondta nagyapám is, Vass Mózi bácsi is.)

Ezek szerint nem lehet tudni, hogy a szomszédos falvak lakói közül kik a medvések, abban azonban biztos vagyok, hogy nagyapám ezzel a történettel állt bosszút a városfalviakon a „gólyás” gúnynévéért. Kivétel nélkül minden alkalommal egyszerre beszélte el a két esetet, a végén huncutul kacagott a póruljárt magas embereken.

Rendszerint ekkor, a mesélés végén lépett közbe nagymamám, Jobb Elvira, aki Gyepesről származott Jánosfalvára. Valami munkát osztott ki ránk, hogy ne üldögéljünk hiába. Ő is egy mondókát hozott magával szülőfalujából, amellyel a gyepesiek, egy aprócska, elszigetelt falu lakói, bosszantották a községközpont módosabb lakóit, a homoródszentmártoniakat:

„Ügyesen, gyepesiesen, / Lassan, szentmártoniasan” – mondogatta nagymamám, ha dologra akart biztatni. Biztosan ennek is volt valami meséje, de az már nem szállott rám, beleveszett a nagy munkálkodásba.

A falucsúfolók egy része máig fennmaradt, s mögöttük mind-mind történetek húzódnak. Néhány ritmusos sor, amelybe egy-egy név, egy-egy humoros eset van belerejtve, és a valamikori életmódot, világszemléletet vilantják fel. Ha nálatok is vannak ilyenek, kérdezzétek meg eredetükről az öregeket, s meglátjátok, hosszan fognak mesélni arról, hogyan éltek hajdanán az emberek.

Kárpát-kvíz

legmagasabb pontját Szlovákia területén találjuk, a Tátrában. A Gerlachfalvy-csúcs 2655 méter, pontosan 111 méterrel magasabb az említett Moldoveanunál.

A Tátrában egyébként további tíz csúcs emelkedik 2600 méter fölé. Ezek megmászása, ellentétben a romániai csúcsokkal, engedélyhez kötött, és csak idegenvezetővel valósítható meg. Az alacsonyabb tátrai csúcsokra azonban már nem vonatkoznak hasonlóan szigorú szabályok.

Ha netalán arra jártok sízni, vessetek egy pillantást a környező hegyekre, csúcsokra is, amelyek közül nagyon sokat magyar hegymászók is felkerestek és meghódítottak.

Kezdjük egy kérdéssel: melyik a Kárpátok legmagasabb hegycsúcsa? Aki a Moldoveanut vagy az Omut választotta, annak van egy fél piros pontja, mert közelebb járt a valósághoz, azokhoz képest, akik a Szent Anna-tóra tippeltek. Viszont, sajnos, egyik sem a jó válasz.

Az Omu-csúcs a Bucsecs-hegység legmagasabb pontja a maga 2505 méterével, míg a Moldoveanu a Fogarasi-havasok és egyben Románia tetejét jelenti, 2544 méterrel. A Kárpátok azonban átnyúlik az ország határain túlra is, és

A szerző felvételei

Menjünk mindenhová

Egy csodálatos ember, N. K. K. emlékére

Ha látnám előre a jövőt, akkor talán sokszor másként cselekednék. Ha cselekedeteimen változtathatnék, akkor talán teljesen más ember lennék. Ha teljesen más ember lennék, akkor talán soha sem írnék itt erről a trióról. Végül is örvendek, hogy nem látom előre a jövőt.

Az új év nem egyik napról a másikra köszöntött be hozzám, az idej január már szeptemberben elkezdődött, aztán novemberben és decemberben már teljesen biztos voltam abban, hogy megint új és újabb élményekkel gazdagodtam. Így köszöntelek titeket, kedves zenehallgató barátaim, az új év újabb napján.

Először írok egy olyan trióról (három zenészből álló együttes), amelyről semmit nem lehet magyarul olvasni, és amely olyan, gyermekeknek szóló albumot adott ki, amely nem lebutított melódiákat és nevetséges szövegeket használ. Gyakran találkozom olyan gyermekdalokkal, amelyek hallgatásakor azt érzem, hogy a zenészek lenézik a gyermekek képességeit. A **Medeski, Martin & Wood** (vagyis **MMW**) olyan amerikai avant-jazz-funk banda, amely többnyire funk, hiphop és gyakran konvenció nélküli „partyzenét” játszik. 1991-ben alakult, John Medeski (zongora),

Billy Martin (dob és perkució) és Chris Wood (basszusgitár, nagybőgő) szerencsés találkozására nyomán. Tudom, az egész már ókorinak és öregnek hangzik, de fiatalos pimaszságuk miatt a mai napig elnyerik a fiatal közönség tetszését. Zeneileg igényes és változatos, a könnyed, jókedvű daloktól egészen a komoly és mély érzéseket megmozgatókig húzódó skálán mozognak. Számomra nagy öröm hallgatni őket, feltölt és elgondolkodtat zenéjük.

Most leginkább csak egyik lemezükről szeretnék beszélni, a *Let's go everywhere* (Menjünk mindenhová) címűről. Már az albumborító is egy kis kaland, bátran keressetek rá, hiszen az internet a barátunk. Nem csak azért írok róluk, mert egyik dalukban, az album névadó szá-

mában felsorolnak helyeket, ahová mindenképp el kell menni, többek között Transylvania-t, vagyis Erdélyt is. Ritka az az amerikai híres együttes, amelyik egyáltalán tudja pontosan, hogy hol is van Erdély, ők meg egyenesen beleírták egyik dalukba, hogy Erdélybe mindenképp el kell menni. Persze, ez mindössze egy hajszálnyi mozzanat, de nagyon fontos információt közöl arról, hogy a világ minden kis és nagy pontja egyaránt fontos.

Nem nyújtom hosszúra a mondandómat, inkább meghallgatom a Medeski, Martin & Wood albumát, és csak azért is táncolni fogok, mert ez a világ egyik legjobb gyermekalbuma, és nekem egy részem mindig gyermek akar maradni.

Vigyázzatok magatokra, és hallgassatok sok zenét!

Cimbi naplója

Sziasztok!

Előre is elénzést kérek ha prá betü összevekeredik, de ojan köd van hogy nem látok a billenytütezig.

Apuci egyik nap kiment az udavra, hogy a kutyának adjon enni, két napig kereste a zajtot, asztán mi kesztük keresni apucit, svalahogy a hangra betalált. Picit megfázot, egyéb baja nem let. De a kutya még azota is keresi a csontot.

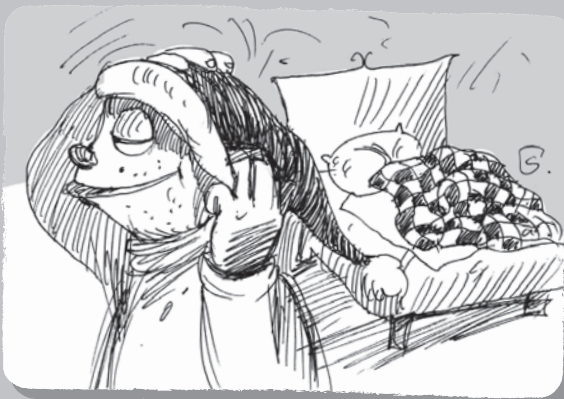
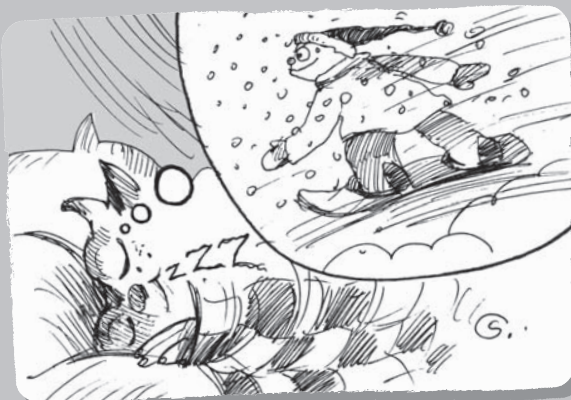
Pechemre a köd mindig vakácijora esik, pont mind a szilveszter, ezétt hiába volt nyakig erő köd, az iskolából ugyse maradt el egy nap se! A házzentelés is késet, met a pap a szomszédba ment, de ott románok laktak, asztán szorkováztak, kolindáltak s a papnak pénzt nem attak. Szerencsére a tisztí észrevete, hogy baj van, svégül a Gps segiccségével megtalált. Csak nálunk pont akkor kihatott a vízcső. Apuci előbb az Uristent, majd Szüzmáriját hívta segiccségül, végül az apostolok közül is emlegetet négyet, de csak a pap jött. S ha már ott vót, apuci odatete hogy merje a vizet a szobából, sazzal ő hagyott csapot s papot, s elment a boltba. Az persze zárva, a pap vizes, a lakás elázva, a karácsonyfa ledölve, a tévé alata, anyám sirt, nővérem bögöt, olyan muri volt, hogy a szilveszteri kabarét már nem is kellett nézük, met ehez képest az gyászmise lett vóna. Persze ott vót a sogorom is egy szál gatyába, tapogott a vízbe a ludtálpával. Várta apámot a csappal. Apuci mikor meglátta, egyből azt monta, na, ezt is megértem: látom a kacsalábon forgó vár.

Na de a roszban is van jó, met apucinak ettől úgy felment a cukra, hogy két hétig a tejába csak belémártota a zuját smár édes volt. Asztán a felázot parkettet felszettük, kimeszeltük a házat, uj lakással vártuk az újévet. Sajnos, az ünepi menüt anyuci odaégete, a zsír felspicelt a plafonig, a tészta odaéget, a szaga még most is érződik, s a kávéfőző is eldobta magát.

Máskép szerencsére jól vagyunk, a vakácijo mindenkinek jót tett, kipihentük magunkot. Idénre is megfogattam pár dolgot, szeretnék jobban tanulni, keveseb ablakot betörni a labdával, nem nézem sokat a tévét, met akkor keveseb időm marad telefonozni, silyenek. Ha lesz hó, nem tudom mit fogunk csinálni, met apuci eltüzelte a hólapátot, ugyanis aszt monták, idén nem lesz hó. Meglátjuk.

Adig minden jót, éjjen a csengő, éjjen a hoszú szünet!

Álom, álom, sáros álom

Csillag István rajzai

Kis régészek nagy szerencséje

Egy csapat, osztálykiránduláson részt vevő brit diák bukkant rá egy igen ritka, több mint négyezer éves arany hajdíszre Észak-Angliában.

A Cumbria megyei Alston Általános Iskola 7-8 éves diákjai egy kirkhaugh-i ásatást látogattak meg, amikor néhányan csillogásra lettek figyelmesek a lábuk alatt. A temetkezési halomban megtalált lelet egy díszes hajbavaló volt, amely a régészek szerint i. e. 2300-ból való. A régészek nyomdokaiba lépő diákok közül a hétéves Joseph Bell azt mondta az őt meginterjúvoló BBC-nek, hogy örömeiben táncolni kezdett, amikor megpillantotta a földben az arany ékszer.

A rézkori, 33 milliméter hosszúságú dísz mellett három, kovakóból készült nyílhegyet is találtak. A kutatók szerint ezek a tárgyak egy kovácsé lehetnek, aki a réz és az arany miatt utazott a kontinensről Britanniába.

A kutatók úgy vélik, a most megtalált hajbavaló annak a párja lehet, amelyet 1935-ben szintén Kirkhaugh-

ban fedezett fel Herbert Maryon kutatócsapata. Paul Frodsham, a területen dolgozó régészek vezetője szerint minden régészeti lelőhely fontos a maga módján, ez azonban kivételes és páratlan. Majd hozzátette: a Pennine-hegység északi részének ezen a pontján a római ezüst- és ólombányászat kezdeteinek jellegzeteségeire lehet következtetni.

Az elemzést követően a rézkori lelet feltehetően a newcastle-i Great North Museumban, 1935-ben megtalált párja mellett lesz kiállítva.

Jó állapotban fennmaradt, legalább hétezer éves múmiát találtak Chilében régészeti tagozatos általános iskolások egy osztálykiránduláson.

A diákok a dél-amerikai ország északi csücskében, az Atacama-sivatagban, a Morro-hegy és az El Laucho strand között régészkedtek, miután híre ment, hogy a térségben hat halottat követelő erős földrengés okozta földcsuszamlás eredményeként régészeti leletek kerültek felszínre.

A gyermekek kutyaürülékkel borított területet tisztogattak és kutattak át, amikor a földben megtalálták a csaknem teljesen épen maradt múmiát az i.e. 7020 és i.sz. 1500 között virágzó csincsorró kultúrából.

Az ősi egyiptomiaktól eltérően, akik csak a királyokat és a nemeseket balsamozták be, a csincsorrók minden halottjukat tartósították, független korától vagy társadalmi állapotától.

Az Atacama-sivatag tengerparti halászfalvait benépesítő csincsorrók az egyik legősibb tengerparti civilizációt alkották egész Dél-Amerikában. Első emlékeiket 1917-ben fedezte fel Max Uhle német régész, azóta 12 ezer múmia került elő.

Hans Neira, a régésztagozatos diákok osztályfőnöke, az alkalmi ásatás vezetője felszólította a chilei hatóságokat, hogy nyilvánítsák védetté az egész övezetet, mert az gyarmatosítás előtti nagy temetőt foglal magába.

Az Escuela Americában nemrégiben hozták létre a régészeti tagozatot, hogy elősegítsék a gyermekek jobb társadalmi beilleszkedését és a kulturális örökség megbecsülésére neveljék őket.

(Forrás: Mult-kor.hu)

KÓNYA ÉVA

Rügyfakadástól lombhullásig (Fák a festészetben)

Mednyánszky László: *Rügyfakadás* (1900 körül)

Gustav Klimt:
Tanyai kert keresztel (1912)

Ivan Ivanovics Siskin: *Nyírfaerdőben* (1883)

Szónyi István:
Zebegényi ősz
(1927)

Paál László: *Erdő mélye* (1873)

Egon Schiele: *Csupasz fák kerítés mögött* (1912)

Cimboră

Rendeld meg most
a **Cimborát**
a 2015-2016-os tanévre!

Éves előfizetési díj:

30 RON (3,33 RON / lapszám)

Az előfizetési díjat két részletben is
kifizetheted.

A Cimboră ára nem előfizetőknek:

4 RON / lapszám.

• KERESD AZ ISKOLAI TERJESZTŐNÉL •

• érdeklődj a 0752-062-885-ös telefonszámon •

• írd a cimboramail@gmail.com címre •

www.cimboră.net